

להבין בכדי למנוע 2014

הכנס המדעי לחקר האובדנות בישראל 2014

מושב שני

מחקרי הדור הבא: חוקרים צעירים מציגים מחקרים חדשניים בתחום

יו"ר המושב – פרופ' עדה זוהר

התוכנית למניעת אובדנות בצה"ל – ההצלחות והאתגרים

ד"ר לוסיאן לאור, ראש מדור פסיכיאטריה, צה"ל

היעילות של התוכנית למניעת אובדנות בצה"ל – מחקר עוקבה בין השנים 1992-2006

לאה שלף, לוסיאן טצה-לאור, אסטלה דרזנה, איל פרוכטר

התאבדות מהווה בעיה מרכזית במדינות מתועשות רבות, אבל ישנה עדות מועטה ליעילות של תוכניות מניעה. קשה לבחון יעילות של תוכניות מניעה כאלו במחקרים אקראיים בשל השיעור הנמוך של התאבדות באוכלוסייה והצורך במדגמים סטטיסטיים גדולים כדי להשיג אפקט מספק. משנת 2006 מופעלת בצה"ל תוכנית כוללת למניעת אובדנות המבוססת על התערבויות קהילתיות, בתוך גורמי בריאות הנפש הצבאיים ומחוצה להם. התוכנית כוללת הפחתת זמינות כלי נשק, הפחתת הסטיגמה שקשורה בקבלת עזרה בזמן מצוקה נפשית. חינוך קציני בריאות נפש, מפקדים בחיילים בנוגע לגורמי סיכון לאובדנות וסימני אזהרה. התוכנית גם הגדילה את זמינותם ושילובם של גורמי בריאות הנפש ביחידות הצבאיות. על מנת להעריך את יעילותה של התוכנית למניעת אובדנות ערכנו מחקר עוקבה רב שנים והתייחסנו לחשיפה לתוכנית המניעה בצה"ל כניסוי שאינו אקראי. שיטות: עקבנו אחרי קבוצה של 1171359 חיילים בשירות חובה, שגויסו בין השנים 2012-1992 (גיל ממוצע 18.77, 53% גברים). הערכנו את יעילותה של התוכנית ע"י השוואת המחזור טרם החשיפה לתוכנית (1992-2005) למחזור שלאחר החשיפה לתוכנית (2006-2012). השתמשנו בניתוח סיכונים יחסי (cox regression) כדי להעריך את ההשפעה של התוכנית למניעת אובדנות על הזמן שחלף עד למוות כתוצאה מהתאבדות. ניתוח רב משתנים נוסף איפשר לנו לקחת בחשבון גם גורמי סיכון וערפילנים אחרים ולהעריך את תרומתם להשפעה של התוכנית למניעת התאבדות. תוצאות: ניתוח מגמות הדגים הפחתה של שיעורי ההתאבדות לאורך השנים, אך אלו הפכו למשמעותיים סטטיסטית רק לאחר יישומה של התוכנית למניעת התאבדות. יחס הסיכון (hazard ratio) להשפעת החשיפה לתוכנית למניעת התאבדות על הזמן שחלף עד למוות כתוצאה מהתאבדות היה 0.476 (95% CI=0.37-0.60, p<0.001). כאשר בחנו משתנים אחרים התוצאות המשמעותיות המשיכו להתקיים בעבור חיילים גברים, שנולדו בישראל, מצבם הסוציו-אקונומי היה גבוה, אינטליגנציה גבוהה ושירתו ביחידה קרבית. מסקנות: התוכנית למניעת אובדנות בצה"ל הוכחה כיעילה והדגימה הפחתה בשיעורי האובדנות ב-47%. התוכנית נמצאה יעילה בעיקר בחיילים גברים, שנולדו בישראל, ממצב סוציו-אקונומי גבוה, היו בעלי אינטליגנציה גבוהה ושירתו ביחידות קרביות.

השפעתו של סרטן על אובדנות בקבוצות אתניות שונות

ד"ר אורה נקש, המרכז הבינתחומי הרצליה

בסדרת מחקרים שערכנו בחנו את הסיכון לאובדנות בקרב אנשים עם סרטן השייכים לקבוצות אתניות שונות בהן הסיכון לאובדנות שונה באוכלוסייה הכללית. אנו התמקדנו בהבדלים בין אשכנזים (שכיחות גבוהה של אובדנות באוכלוסייה הכללית) ומזרחים (שכיחות גבוהה של אובדנות באוכלוסייה הכללית) בישראל והשווינו את הסיכון לאובדנות של אנשים עם סרטן בהשוואה לזה של האנשים מאותה קבוצה אתנית באוכלוסייה הכללית. הנתונים נלקחו ממרשם האוכלוסין לסרטן והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בין השנים 2007-1999. הממצאים הראו שבעוד הסיכון לאובדנות בקרב אשכנזים עם סרטן גדל עד פי שתיים בהשוואה לאשכנזים באוכלוסייה הכללית, בקרב המזרחים לא היה הבדל מובהק בסיכון לאובדנות כתוצאה ממחלת הסרטן. במחקר המשך, בחנו האם הסיכון המוגבר לאובדנות בקרב אשכנזים עם סרטן נובע בחלקו מהאחוז הגבוה של ניצולי שואה בקרב קבוצה אתנית זו והטראומות המוקדמות להן נחשפו. הממצאים הראו כי הסיכון לאובדנות לא היה שונה באופן מובהק בין יוצאי אירופה שנחשפו לשואה ואלו שלא. החשיפה המוקדמת לטראומה לא הגדילה את הסיכון לאובדנות בקרב אנשים עם סרטן. ממצאים אלה מעלים את החשיבות של בחינת "תרבות האובדנות" בקרב אנשים עם סרטן המשתייכים לקבוצות אתניות שונות.

תגובות שיוצרות מציאות: עמדות כלפי התאבדות כפי שמשתקפות בטוקבקים (Talkbacks) לכתבות התאבדות ברשת

גב 'זהבה בנימין וגב 'יעל ברקוביץ, המרכז האקדמי רופין

מבוא: במחקרים נמצא כי למדיה השפעה נרחבת בעיצוב עמדות הציבור בכלל, ובנוגע לאובדנות בפרט. נמצא כי סיקור לא אחראי של מקרי התאבדות מוביל לעלייה משמעותית בשיעורי ההתאבדות בשבועות ובחודשים לאחר פרסום הכתבה (Hittner, 2005). כמחקר המשך, נבחנו אתרי החדשות באינטרנט. כתבות מקוונות פותחות צוהר להבנה של עמדות הציבור כלפי אובדנות, בדרך בלתי אמצעית וזאת על-ידי בחינת התגובות (הטוקבקים) לכתבות אלו.

מטרות המחקר: מטרת המחקר הראשונית הייתה לבחון את עמדות הציבור לאובדנות דרך ניתוח שיטתי של כתבות מקוונות העוסקות באובדנות (מחקר 1). מטרה נוספת הייתה ניתוח של עמדות הציבור כלפי אובדנות באופן בלתי אמצעי- דרך עיבוד טקסטואלי של כתבות מקוונות המדווחות על התאבדויות בישראל (מחקר 2). בכתבות מקוונות התגובות לכתבה מהוות חלק בלתי נפרד ממנה. אופי התגובות עלול להוות גורם נוסף המשפיע על עמדת הקוראים, ואף להוביל להקצנת עמדות הקורא. ביקשנו גם לבחון השערה זו באופן מעשי (מחקר 3).

שיטה: מחקר 1: 25 כתבות מקוונות שדיווחו על מקרי אובדנות בשנים 2009-2014 נדגמו למחקר. הכתבות נדגמו על בסיס הקריטריונים של ריבוי תגובות (מעל 150). כתבות אלו הושו ל-50 כתבות שהתפרסמו בעיתונות הכתובה בשנים 2011-2012 לגבי 11 הקריטריונים הבין לאומיים לסיקור אחראי של כתבות התאבדות (Tatum, Canetto & Slater, 2010). מחקר 2: מהכתבות המקוונות נדגמו 200 תגובות מקוונות באופן חצי-רנדומלי. תגובות אלו עברו ניתוח לינגוויסטי, וכן שיפוט במדדים תוכניים וצורניים על-ידי שתי שופטות. מחקר 3: בוצעה מניפולציה בה הוצגה למשתתפים כתבה מקוונת אמיתית העוסקת בהתאבדות, והוצמדו לה בתנאי הראשון (54 משתתפים) תגובות פיקטיביות למחצה בעלות תוכן שלילי (המצדדות באובדנות), ובתנאי השני (53 משתתפים) תגובות פיקטיביות למחצה בעלות תוכן חיובי (המתנגדות לאובדנות). לאחר המניפולציה נשאלו כל המשתתפים לגבי עמדותיהם אודות התאבדות.

תוצאות: מחקר 1: מצאנו כי כתבות מקוונות אינן עומדות בקריטריונים המרכזיים לסיקור הולם של התאבדויות. למשל, ניתן לראות בגרף כי רוב הכתבות מציגות בצורה מפורשת את השיטה ומקום ההתאבדות. הערכות השופטים מצביעות על כך שקרוב למחצית מהכתבות אינן שומרות כלל על הקווים המנחים ואף כי 32% מהכתבות עלולות לעודד מקרים נוספים של התאבדות.

מחקר 2: מצאנו כי כ-28% מהתגובות לכתבות התאבדות ברשת מצדדות באקט האובדני. מבחינה לינגוויסטית, נמצא כי ככל שהכתבה אינה שומרת על כללי הסיקור ההולם, כך מספר התגובות לכתבה גדל ומספר התגובות השליליות גדל גם הוא. עוד מצאנו כי בכתבות בהם מוצג מקרה אובדני של מפורסם, התגובות לכתבה מפורטות יותר (מספר מילים) וכן מספר מילות רגש שלילי רבות יותר.

מחקר 3: מצאנו כי בתנאי כתבה עם תגובות שליליות, הפגינו המשתתפים עמדות שליליות יותר כלפי התאבדות- מאשר בתנאי תגובות חיוביות משמע האמינו פחות כי ניתן לעצור אדם שהחליט להתאבד.

דיון: ניתן לראות כי העיתונות המקוונת בישראל אינה שומרת על הקריטריונים לסיקור הולם לכתבות התאבדות. סיקור זה עלול להשפיע על עיצוב של עמדות הציבור לגבי התאבדות ולהפחית את הסיכוי למניעתה. לטוקבקים הנכתבים לכתבות ברשת יש תגובת שרשרת- כך שהם בעצמם יכולים להיות חלק מהעיצוב של עמדות הציבור כלפי אובדנות, כפי שראינו במחקר 3.

אנו קוראים לקברניטי עולם העיתונות לשים דגש רב יותר על סיקור עיתונאי הולם ואחראי, אשר יוביל לשינוי דפוס התגובות לכתבות אובדנות ובמעגל חוזר ישפיע לטובה על העמדות כלפי אובדנות של הציבור - כך שנאמין כולנו כי התאבדות ניתנת למניעה

פציעה עצמית ללא כוונה אובדנית בקרב בני נוער

גב' אורן רודב, המכללה האקדמית תל אביב יפו, בי"ח גהה

פציעה עצמית ללא כוונה אובדנית מתגלה בשנים האחרונות כתופעה נרחבת, הנפוצה לא רק בקרב הסובלים מהפרעות נפשיות, אלא גם בקרב בני נוער רבים בקהילה. מטרת במחקר היתה לבחון את שכיחות התופעה בקרב בני נוער במרכז הארץ, ולבחון מהם גורמי הסיכון העשויים להגביר פציעות עצמיות. במדגם של 275 תלמידים, נמצא כי כ-21% פצעו עצמם לפחות פעם אחת בשנה האחרונה, בעיקר כדרך לויסות רגשות שליליים כגון לחץ וכעס. כמו כן נמצא כי מי שפוצע עצמו מדווח על יותר מחשבות אובדניות, יותר סימפטומים דיכאוניים ונטייה לאימפולסיביות.

חשיבה אובדנית באוכלוסיות קליניות ולא קליניות: מודל ניבוי אינטגרטיבי השוואתי

ד"ר ירי גביעון, אוניברסיטת בר אילן

מקובל לראות במחשבות אובדניות חלק מתחלואה נפשית, בעיקר אצל אותם אלו שעשו ניסיונות אובדניים אך גם אצל אלו שלא ניסו להתאבד. לצד זאת, מחקרים רבים מצאו שגם באוכלוסייה הכללית מחשבות אובדניות שכיחות. האם ישנו דפוס אחר המוביל להחמרה במחשבות אובדניות בקרב הסובלים מתחלואה נפשית בהשוואה לאלו שאינם סובלים מתחלואה נפשית? כיצד ניסיון אבדני משפיע על מחשבות אובדניות? המחקר כלל 92 נבדקים בעלי אבחנה פסיכיאטרית שביצעו ניסיון אובדני, 47 נבדקים בעלי אבחנה פסיכיאטרית אך ללא עבר של ניסיון אובדני ו-57 נבדקים ללא אבחנה פסיכיאטרית וללא ניסיון אובדני.

מצאנו שהמבנה של המשתנים המנבאים חשיבה אובדנית שונה בין המדגמים השונים ולמעשה מאפיינים אחרים תורמים להחמרה בחשיבה האובדנית בתוך קבוצת האובדניים ובתוך קבוצת הלא אובדניים. בקרב האובדניים תחושת חוסר תקווה הינה בעלת מרכיב משמעותי בהשפעתה על מחשבות אובדניות. בקרב אלו שלא ביצעו ניסיונות אובדניים, אירועי חיים שהתרחשו לאחרונה וכן חווית בדידות תורמים להחרפה של מחשבות אובדניות.